

Riksdagens grundlagsutskott

Ärende: **Regeringens berättelse om tillämpningen av
språklagstiftningen 2017**

Hänvisning: **B 18/2017 rd**

Svenska Finlands folkting tackar för möjligheten att ge ett utlåtande och att bli hörd i grundlagsutskottet gällande regeringens berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2017.

Allmänt

Folktinget välkomnar regeringens och justitieminister Antti Häkkänens öppenhet i den berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen som getts till riksdagen. I förordet till berättelsen konstaterar justitieminister Häkkänen att målsättningen med redogörelsen är att ärligt redogöra för språkens ställning i det nu 100-åriga Finland och att utvecklingen varit både positiv och negativ. Det negativa är att språkklimatet har skärpts och att de språkliga rättigheterna inte tillgodoses till fullo.

Under de senaste åren har regeringen fattat flera beslut som uppmärksammar nationalspråkens ställning i Finland. Principbeslutet om Nationalspråksstrategin som togs 2012 tillkom som ett resultat av att den lagstiftning som gäller våra nationalspråk finska och svenska tillämpas på ett bristfälligt sätt. Regeringen ansåg då att det här äventyrar den finskspråkiga och i synnerhet den svenskspråkiga befolkningens grundläggande språkliga rättigheter.

Folktinget anser att Nationalspråksstrategin fortfarande är den viktigaste, koordinerande strategin för att stärka nationalspråkens ställning i Finland. Strategin borde vägleda regeringens övriga projekt som till exempel landskaps- och vårdreformen. Tyvärr har detta

inte skett under de senaste åren och regeringens språkberättelse ger en bekymmersam bild av språkklimatet i Finland. Statsmakten med riksdagen och regeringen i spetsen bär det yttersta ansvaret för attitydklimatet i samhället.

Svenskspråkiga i Finland upplever i dag att det är allt svårare att få service på sitt modersmål. Här bör betonas att det enligt språklagen är myndigheternas uppgift att på eget initiativ säkerställa medborgarnas språkliga rättigheter i praktiken och också att främja användningen av nationalspråken. Folktinget anser att myndigheterna inte har agerat tillräckligt systematiskt för att tillgodose de språkliga rättigheterna. Till följd av det här måste svenskspråkiga personer ofta själva ta initiativ för att få service på sitt eget språk hos myndigheterna, vilket strider mot språklagens centrala syfte.

Som huvudteman för språkberättelsen för 2017 har regeringen valt förverkligandet av de språkliga rättigheterna i social- och hälsovårdstjänsterna, förverkligandet av de språkliga rättigheterna hos statliga bolag samt språkklimatet. Folktinget ger i det följande sin syn på dessa huvudteman, men vi tar också upp andra frågor av vikt som riksdagen bör notera. Bland annat lyfter vi upp de språkliga rättigheterna i de genomgripande reformer som för tillfället planeras och genomförs inom olika samhällssektorer.

Språkklimatet

Regeringens berättelse ger en bekymmersam bild av språkklimatet i Finland. I den offentliga debatten, och i synnerhet i sociala medier och i tidningars kommentarfält, har hatretoriken ökat och den riktar sig ofta mot minoritetsgrupper. Det här framkommer i Språkbarometern 2004–2016, som Justitieministeriet låtit utföra, och saken lyfts också fram i Europarådets rådgivande kommittés fjärde rapport över Finland gällande ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter.

Enligt språkbarometern upplever 44 procent av de svenskspråkiga i Finland att de ofta eller ibland har blivit trakasserade och/eller diskriminerade på grund av språket. Den här statistiken är ytterst bekymmersam, och riksdagen bör ta sitt ansvar genom att gå in för att påverka språkklimatet i en positivare riktning. Det behövs konkreta åtgärder. De centrala iakttagelserna i språkberättelsen lyfter fram behov av att kartlägga datakällor för uppföljning av hatretorik, trakasserier och diskriminering som språkgrupperna upplever och också att man ska utveckla befintliga uppföljningsmekanismer.

Dessa åtgärder är välkomna, men de räcker inte på långt när. Det är uppenbart att det behövs ett grundläggande, politiskt arbete för att skapa en positivare attityd mellan olika språkgrupper. I det här arbetet måste regeringen gå i spetsen.

En annan aspekt som språkberättelsen inte berör är inställningen hos myndigheter. Enligt de uppgifter Folktinget har fått har Åland och ålänningarna upplevt att kontakterna och kommunikationen med myndigheterna har försvårats. Dels har svenskkunskaperna hos tjänstemän försämrats, dels handlar det om en inställningsfråga, dvs. ett ointresse att tala svenska. Många finlandssvenskar på fastlandet har också upplevt samma sak, dvs. de ombeds byta språk då de är i kontakt med myndigheter.

Social- och hälsovården

I sitt betänkande om den föregående språkberättelsen har grundlagsutskottet lyft fram teman som borde utredas mer ingående i den berättelse som nu behandlas. Bland frågorna som utskottet fäste sig vid är att myndigheterna måste bli bättre på att trygga servicen på svenska och också att garantera fungerande servicekedjor. Också Europarådets ministerkommitté har lyft fram att det finns allvarliga brister i verkställigheten av språklagen när det gäller bl.a. hälsovårdstjänster. Med tanke på dessa observationer är det välkommet att språkberättelsen behandlar de reformer som nu sker inom social- och hälsovårdssektorn.

Regeringens språkberättelse pekar på de brister vi redan känner till: den offentliga servicen på svenska är en utmaning på många håll inom social- och hälsovården och det avspeglar sig bland annat i hur nöjda kunderna är med servicen. Folktinget kontaktas ofta av personer som berättar att de blivit ombedda att byta språk i samband med ett läkarbesök i tvåspråkiga kommuner. De myndigheter som upplever att ordnandet av svenskspråkig service är en utmaning anger ofta bristen på språkkunnig personal som den främsta orsaken.

Samtidigt finns det goda exempel på hur man kan möta den utmaningen (positiva sÄrlösningar) och skapa välfungerande tvåspråkig service också i en starkt finskspråkig miljö – Åbolands sjukhus är som språkberättelsen lyfter fram ett gott exempel på detta.

Det är speciellt viktigt att värna om det svenska och det samiska i samband med de reformer som regeringen genomför, men dessvärre säger språkberättelsen inte mycket om de beslut som har fattats som en del av reformen.

Jourreformen innebär att svenskspråkigas personers rätt till akut sjukvård på svenska i Österbotten har försämrats på ett sätt som inte är acceptabelt. Folktinget ser att regeringen klart prioriterat aspekter som baseras på administrativ och ekonomisk ändamålsenlighet framför rätten till sjukvård på eget språk. Detta står i strid med vedertagen tolkning av Finlands grundlag.

Folktinget har förutsatt att regeringen beaktar republikens president Sauli Niinistös uttalande i samband med stadfästandet av hälso- och sjukvårdslagen. Enligt president Niinistö kan jourtjänsterna överföras till Seinäjoki centralsjukhus enbart om det är säkerställt att patienter kan få service på svenska eller finska enligt eget val.

En av de viktigaste slutsatserna i språkberättelsen gällande social- och hälsovård är att bemötande och service på kundens eget språk är en viktig beståndsdel i en god och kvalitativ vård. Språket är alltså inte bara ett kommunikationsmedel, utan en elementär del av själva vårdprocessen.

Regeringens reformer

Regeringen genomför genomgripande reformer inom många samhällssektorer, reformer som får stora konsekvenser för den svenskspråkiga befolkningen i Finland och för tillgodoseendet av deras språkliga rättigheter. Folktinget har noterat en genomgående tendens, och det är att utredningar om reformernas konsekvenser för de språkliga rättigheterna har varit bristfälliga och ibland har de helt och hållet lyst med sin frånvaro. Grundlagsutskottet har tidigare konstaterat att en övergripande bedömning av de språkliga konsekvenserna är ett måste, särskilt när de administrativa omläggningarna påverkar språkgruppernas faktiska möjligheter att få tjänster på sitt eget språk (GrUB 1/2010 rd).

Folktinget framhåller vikten av att regeringen och riksdagen hörsammar de ställningstaganden som grundlagsutskottet har gjort. Bedömningar av de språkliga konsekvenserna bör inledas redan i början av beredningsprocesser och de bör fokusera på den finsk- och svenskspråkiga befolkningens faktiska möjligheter att få tjänster på sitt eget språk enligt lika grunder.

Tingsrättsreformen

Tingsrättsreformen har inte tillgodosett de språkliga rättigheterna i tillräckligt hög grad, och den bedömning av de språkliga konsekvenserna som gjordes var ytterst bristfällig. Folktinget har därför under höranden i lagutskottet och grundlagsutskottet riktat skarp kritik mot den

bristfälliga beredningen och det nonchalanta förhållningssättet till de språkliga rättigheterna. Beslutet att sammanslå Västra Nylands tingsrätt (i Raseborg) och Östra Nylands tingsrätt (i Borgå) med tingsrätterna i Esbo och Vanda försämrar märkbart den svenskspråkiga befolkningens rättigheter till likvärdig service och gör det också svårt att rekrytera språkkunnig personal. Tingsrätterna i Raseborg och Borgå verkar inom starkt tvåspråkiga områden, vilket garanterar tillgången till bland annat kanslipersonal som kan svenska.

Landskapsreformen

I behandlingen av landskapsreformen har Folktinget argumenterat för att det planerade påverkansorganet för den språkliga minoriteten måste få en starkare formell ställning i de tvåspråkiga landskapen. Enligt Folktingets mening har påverkansorganet inte en tillräckligt stark ställning för att den språkliga minoritetens rätt till inflytande ska anses vara tryggad i enlighet med grundlagens 14 § (rösträtt och rätt till inflytande) och 17 § (landets finsk- och svenskspråkiga befolknings samhälleliga behov ska tillgodoses enligt lika grunder).

Riksdagens grundlagsutskott har i juni 2017 kommit fram till samma slutsats, dvs. att påverkansorganets ställning bör stärkas, så att det nya organet är jämförbart med en nämnd:

”Påverkansorganets uppgift är enligt 27 § i landskapslagen att utifrån utredningarna, bedömningarna och uppföljningen lägga fram förslag till landskapsstyrelsen om hur de tjänster som tillhandahålls på minoritetens språk ska utvecklas och om kraven på personalens språkkunskaper och utvecklingen av språkkunskaperna. Påverkansorganen kan även ha andra uppgifter som landskapsstyrelsen bestämmer. Påverkansorganen kan således karakteriseras som rådgivande organ vars ställning i landskapet kan bli obetydlig och vars karaktär inte är ägnad att kompensera för att möjligheterna att delta för den svenskspråkiga befolkningsdelen försvagas. Grundlagsutskottet påpekar att påverkansorganet bör förstärkas till att vara ett organ likt en nämnd, på grund av de språkliga rättigheterna och rätten att delta enligt 14 § 4 mom. i grundlagen.” (GrUU 26/2017 rd)

Med tanke på de språkliga rättigheterna i Finland är det beklämmande att regeringen inte har hörsammat det ställningstagande som grundlagsutskottet för fram i sitt utlåtande, vars syfte är att i viss omfattning kompensera den svenskspråkiga befolkningens försvagade möjligheter att delta i de demokratiska processerna.

Reformer inom utbildningssektorn

Folktinget vill också lyfta upp några utbildningsrelaterade frågor som till exempel lagen om finansiering av undervisnings- och kulturverksamhet. I lagpropositionen fanns inget specifikt omnämnande av hur de svenskspråkiga lösningarna ska tryggas i lagstiftningen. Ett av regeringens spetsprojekt är att reformera yrkesutbildningen. Den nya finansieringsmodellen riskerar att resultera i att anordnarnätverket på svenska blir glesare, att tillgängligheten på yrkesutbildning blir sämre, att utbildningsutbudet blir smalare och att utbildningsriktningar och -program riskerar bli indragna. Eftersom svenskan är jämställd med finskan i grundlagen anser Folktinget att även verksamhetsförutsättningarna på svenska bör tryggas i lag och vi har därför framhållit att basfinansieringen av svenskspråkig yrkesutbildning bör vara högre.

Språkliga rättigheter vid statligt ägda bolag

Folktinget välkomnar att språkberättelsen lyfter upp de språkliga rättigheterna vid statligt ägda bolag. Språklagstiftningen definierar klart att bolag som sköter offentliga uppgifter eller producerar tjänster för allmänheten har språkliga skyldigheter, men tyvärr finns här stora brister. Folktinget vill också betona att om offentliga förvaltningsuppgifter överförs till ett privat bolag ska också det privata bolaget uppfylla språklagen i den mån som det utför offentliga förvaltningsuppgifter. Det här sker dessvärre inte alltid, ofta glöms det svenska språket bort i samband med privatiseringen, vilket kan märkas till exempel genom att skyltning eller allmän information på svenska saknas.

I våra kommentarer koncentrerar vi oss på de statligt ägda bolagen som omfattas av språklagen och samiska språklagen. Till dessa bolag hör bl.a. Posti Group, Finavia, VR Group, Veikkaus och Rundradion. Gällande dessa bolag har Folktinget främst nåtts av klagomål gällande Posti Groups bristande service på svenska. Vi har tagit emot anmälningar och förfrågningar gällande Postis namn, Postinen, Postis webbutik, information om nya regler för postutdelning och Postis webbappar.

En av de mer allvarliga frågorna gällde informationen om nya regler för postutdelning, som i Esbo endast delades ut på finska. Ett annat fall var en app som gjorde det möjligt för konsumenten att följa med transporten av ett paket. Appen fanns tillgänglig på finska, ryska och engelska, men inte på svenska. Efter Folktingets förfrågan om när appen skulle översättas också till svenska, fick Folktinget som information att det ännu skulle räcka flera månader innan appen skulle finnas tillgänglig på svenska.

En tredje förfrågan Folktinget fått är frågan om Postis webbutik. I dagens läge är det inte möjligt att till exempel köpa frimärken på svenska via webbutiken. Webbutiken är inte en myndighetsuppgift och därför meddelade Posti endast att de kan tänka sig att översätta tjänsten om intresset för svensk service via webbutiken är stort. Problemet med Posti är främst attityden. De har minimerat ansvaret för våra två nationalspråk genom att konstatera att de inte är en myndighet, oavsett vad det varit fråga om.

Folktinget har också nåtts av anmälningar gällande Finavia, främst då gällande skyltning och utrop. Finavia har lovat att man i samband med renoveringen av flygplatsen Helsingfors-Vanda ska beakta den svenskspråkiga skyltningen bättre i framtiden. Finavia har också lovat påminna alla aktörer på flygplatsen om vikten av att utropen sker på våra två nationalspråk.

En fråga som språkberättelsen inte tangerar är de problem som uppstår vid upphandling. Folktinget har nåtts av många klagomål från personer i tvåspråkiga kommuner som vittnar om problem. Det handlar om att kommunen har inhandlat IT-system som inte fungerar på svenska och ingen har tänkt på denna aspekt i samband med upphandlingen. Myndigheter borde förstås tänka på denna aspekt redan vid planeringen av upphandlingen, dvs. att från början utveckla ett två- eller trespråkigt system.

Integration på svenska

Språkberättelsen lyfter fram att en person som integreras i Finland har rätt att bestämma om hen vill integreras på svenska eller på finska. Problemet är att många kommuner inte informerar den nyanlända om att hen har rätt att integreras på svenska. I framtiden bör informationen om möjligheten att integreras på svenska ges snabbare, helst redan i samband med den rådgivning, vägledning och basinformation om Finland som ges den nyanlända.

Allmänt om personalens språkkunskaper

Tillgången till svensk- och tvåspråkig utbildad personal är en nyckelfaktor när det gäller skyldigheten att tillgodose de språkliga rättigheterna. Det här måste beaktas också av riksdagen när man fattar beslut om omorganiseringar som leder till att verksamhetsställen läggs ner, så att det inte drabbar tillgången till tvåspråkiga tjänster.

Övrigt

Språkberättelsen anser att det bör utredas om befolkningsdatasystemet kan ändras så att det blir möjligt att anteckna flera modersmål för en person. I den här utredningen skulle man också utreda konsekvenserna för myndigheternas verksamhet, till exempel för planeringen av service. Folktinget ser flera problem med en förändring av denna praxis. Det vore inte förenligt med språklagens bestämmelser om kommunernas språkliga indelning, som baseras på statistiken gällande antalet finsk- och svenskspråkiga i en kommun. Vidare skulle det märkbart försvåra kommunens planering för dagvård och skola. Det finns också en uppenbar risk att myndigheterna skulle kommunicera med enskilda personer på majoritetsspråket (oftast finska), om man har antecknat båda språken som modersmål.

I detta sammanhang bör också påpekas att denna fråga diskuterades redan i samband med språklagskommitténs arbete, som utmynnade i Språklagskommitténs betänkande 2001:3. Betänkandet lyfter fram att det mot bakgrunden av att det ingås ett stort antal tvåspråkiga äktenskap kunde verka tilltalande att förespråka en möjlighet för dem som så önskar att registrera sig som tvåspråkiga. Enligt språklagskommittén skulle detta inte göra statistiken mera tillförlitlig. I stället för en delvis diffus gräns mellan två språk skulle man åstadkomma lika otydliga gränser mellan språkangivelsen finsk, svensk och tvåspråkig.

Slutligen hänvisar Folktinget till att digitaliseringen av offentliga tjänster är ett av regeringens spetsprojekt. Digitaliseringen kommer att ha en ytterst stor betydelse för kommunikationen mellan myndigheterna och enskilda personer i framtiden. Folktinget konstaterar att finska och svenska språkets ställning som likställda nationalspråk förutsätter att språken ska behandlas likvärdigt när de digitala tjänsterna utvecklas, att de tas i bruk samtidigt och att all väsentlig information om tjänsterna ska finnas på båda språken.

Helsingfors den 8 mars 2018

SVENSKA FINLANDS FOLKTING

Thomas Blomqvist
folktingsordförande

Markus Österlund
folktingssekreterare